

Základní škola a Mateřská škola Roudnice nad Labem, Školní 1803

PROGRAM PROTI ŠIKANOVÁNÍ

S platností od 1. 9. 2023

Šikana

Šikana může vést šikanovaného k tomu, že se bude bát potkat agresora ve škole a tak pomalu vzniká záškoláctví ze strachu další šikany.

„Šikana a další formy násilí a porušování základních lidských práv jsou nemocí, která postihuje velké množství škol, výchovných zařízení, vojenských útvarů, pracovišť.“ (Kolář. 2001)

Projevy šikany:

- přímé a nepřímé
- fyzické a verbální
- aktivní a pasivní

Kombinací tohoto členění vzniká osm forem šikanování:

1. Fyzické přímé aktivní – škrcení, kopání, fackování
2. Fyzické aktivní nepřímé – úmyslné ničení věcí, agresor posílá komplice, aby oběť zbili
3. Fyzické pasivní přímé – agresor fyzicky brání oběti v dosahování jejích cílů
4. Fyzicky pasivní nepřímé – odmítání splnit požadavky oběti, např. pustit ze třídy na záchod
5. Verbální aktivní přímé – agresor oběti nadává, uráží ji a zesměšňuje
6. Verbální aktivní nepřímé – rozšiřování pomluv, nebo tzv. symbolická agrese vyjádřena formou kreseb nebo básní
7. Verbální pasivní přímé – neodpovídání na pozdravy, otázky aj.
8. Verbální pasivní nepřímé – spolužáci se nezastanou oběti, i když vědí, že je obviněna z něčeho co udělali agresori

Pětistupňové schéma, které zachycuje negativní proces vývoje, který ničí vztahy mezi členy skupiny:

- **Zrod ostrakismu**, jedná se o mírné, spíše psychické formy násilí, kdy oběti se stává okrajový člen, který se necítí dobře, je neuznáván a neoblíben ve společnosti spolužáků.
- **Fyzická agrese a přitvrzování manipulace** neboli druhé stádium šikany. Ve skupině začíná stoupat napětí příčinou náročných situací, ostrakizovaní žáci začínají agresorům sloužit jako ventil ostatním spolužákům. Vybíjejí si na nich své nepříjemné nálady ze zkoušení, z konfliktu, nebo i proto, že je něco momentálně ve škole nebaví. Šikanování neuspěje jen tehdy, pokud je v kolektivu soudržnost a dobré kamarádské vztahy. Jeli ale skupina oslabena jakoukoli příčinou, šikana v nějaké podobě tzv. zakoření a může docházet i k jejímu růstu do pokročilého stádia.
- **Vytvoření jádra**, když se nevytvoří překážka počáteční agresí, vytvoří se skupina agresorů, která začne systematicky spolupracovat a šikanovat slabší oběti.
- **Přijetí norem agresorů** vzniká, když neexistuje silnější pozitivní podskupina. Většinou se pak pro ně stávají nepsané normy agresorů jako zákon, který vytváří tlak ke konformitě a málokdo se mu dokáže vzepřít.
- **Totalita – dokonalá šikana**, jedná se o poslední fázi šikany. Normy agresorů jsou přijaty a respektovány všemi členy skupiny. Agresori získávají absolutní nadvládu nad třídou, které rezignovali a jsou nutkáni k opakovanému násilí. Lidskost je vytěsněna alternativní identitou jednotlivých členů, kteří neznají soucit a neuvědomují si pocity viny. Oběti tak často unikají řeší nemocí, odchody ze školy a v nejhorším případě dochází ke zhroucení, psychickému narušení ale i pokusem o sebevraždu.

Zmapovat a odhalit skrytost šikanování je velice obtížné.

Šikanování jako nemocné chování

S tímto nemocným chováním jsme se téměř všichni setkali. „*Jeden nebo více žáků úmyslně, většinou opakovaně týrá a zotročuje spolužáka či spolužáky a používá k tomu agresi a manipulaci.*“

Šikanování jako závislost

Je to další rozměr šikanování, který je vnějšimu pohledu nepřístupný. Jedná se o vzájemnou vazbu mezi agresorem a obětí. Převažuje lidská strategie *skrýt vlastní strach a zároveň využít strachu druhého*“.

Příkladem může být rozdělení třídy na tzv. „silné“ a „slabé“, kde silní jedinci se projevují silněji a tím skrývají strach. Ti slabý naopak jsou strachem pohlceni a ukazují slabosti, které chtěli zakrýt. Agresoři si tak připadají, že mají absolutní moc a nadvládu.

Příčiny šikanování

„*Předpoklady k šikanování máme v sobě.*“ Člověk se rodí jako sebestředná bytost. Závislost na sobě a šikanování, jakožto vlastnost sebestřednosti, můžeme více nebo méně rozpoznat a svými rozhodnutími ji odmítnout a přejít na trnitou cestu za hranice svého já, na cestu osvobodit se ze závislosti na sobě.

Šikana má mnoho příčin. Lze konstatovat, že porucha duchovního a mravního vývoje nevede vždy k týrání druhých lidí. „*Za nejvýznamnější rizikové faktory pro nastartování šikany ovšem můžeme považovat osobnostní charakteristiky jejich iniciátorů a obětí a jejich vzájemný vztah*“. Tedy pro vznik a vývoj šikany jsou důležité osobnostní charakteristiky agresorů, obětí šikany, členů skupiny, ale i osobnost učitele.

Prevence šikany a kyberšikany

1. Pedagogická komunita, která posiluje imunitu školních skupin a celých škol proti onemocnění šikanování.
2. Specifický program proti šikanování jako dílčí součást školní komunity, který dokáže případné onemocnění brzy detekovat a účinně léčit.
3. Odborné resorty školství, tvořené pedagogicko-psychologickými poradnami, středisky výchovné péče, speciálně pedagogickými centry, diagnostickými ústavy apod., jejichž úkolem je umět řešit pokročilé šikany a vůbec poskytnout servis v oblasti prevence šikanování.
4. Spolupráce škol s odborníky z jiných resortů a nestátními organizacemi zabývajícími se prevencí šikanování. Patří sem například spolupráce s kriminalisty pro mládež, sociálními kurátory, dětskými psychiatry.
5. Pomoc a podpora ministerstva a krajských úřadů školám při vytváření prevence šikanování.
6. Kontrola škol ze strany České školní inspekce, ministerstva školství a krajských úřadů, jak jsou připraveny ochránit žáky před šikanováním.
7. Monitorování situace a zabezpečování ochrany práv dětí nevládními organizacemi, jako je například Amnesty International v ČR, Občanské sdružení proti šikanování apod.

Šikana zaměřená na učitele

Šikana zaměřená na učitele ze strany žáků musí být chápána jako celostní a multidimenzionální problém, který se týká všech členů školy. Není pouze výsledkem osobnostních charakteristik učitele nebo jeho sociálních či pedagogických kompetencí. Odpovědnost za prevenci a řešení šikany nese vedení školy, potažmo také zřizovatel.

Šikana zaměřená na učitele je specifická tím, že dojde k narušení jasně definovaných rolí (učitel × žák) a žák se dostane do pozice větší moci než pedagog, bez ohledu na formálně vyšší moc a autoritu učitele. Tato forma šikany je tedy charakteristická tím, že strana s nižším statutem a nižší mírou formálně přidělené moci ubližuje straně s vyšším statutem a formální autoritou.

Šikana zaměřená na učitele se nejčastěji odehrává ve škole – ve třídách a na chodbách, nicméně může se odehrávat také mimo školu ve veřejných prostorách, v místě bydliště pedagoga nebo v kyberprostoru. Řešení šikany zaměřené na učitele (Metodický pokyn MŠMT k prevenci a řešení šikany ve školách a školských zařízeních č. j. MSMT-21149/2016, článek 4).

Zpracováno podle pokynu MŠMT k prevenci a řešení šikany ve školách a školských zařízeních č. j. MSMT-21149/2016.

Naše cíle:

- zajišťovat bezpečnost a ochranu zdraví žáků v průběhu všech vzdělávacích a souvisejících aktivit,
- vytvářet podmínky pro jejich zdravý vývoj, digitální wellbeing
- vytvořit ve škole bezpečné, respektující a spolupracující prostředí, které omezuje vznik šikany,
- zajišťovat bezpečnost a ochranu zdraví pro zaměstnance školy (prevence šikany zaměřené na učitele),
- zvyšovat kompetence pedagogických zaměstnanců k rozpoznání počínající šikany, k účelnému řešení šikany a zamezení jejímu dalšímu trvání,
- poskytnout oběti okamžitou pomoc,
- předcházet vzniku rizikového chování.

Prevence šikanování

Základem prevence šikanování a násilí je podpora pozitivních vzájemných vztahů mezi žáky (a mezi žáky a učiteli).

Usilujeme o vytváření bezpečného prostředí a za tím účelem:

- podporujeme solidaritu a toleranci,
- vědomí sounáležitosti,
- vytváříme podmínky pro zapojení všech žáků do aktivit třídy a školy,
- uplatňujeme spolupráci mezi dětmi a rozvíjíme jejich vzájemný respekt,
- rozvíjíme jednání v souladu s právními normami a s důrazem na právní odpovědnost jedince
- zabýváme se prevencí šikany v rámci vyučovacích hodin:
 - na 1. stupni v hodinách Čj, Vv, Pč, Tv, v třídnických hodinách,
 - na 2. stupni v hodinách VKO, VKZ, Vv, Tv, Pč, v třídnických hodinách
- škola organizuje pro žáky besedy, prezentace, projektové vyučování,další aktivity školy ...
(viz. Preventivní program školy)

Ředitelka školy:

Ředitelka školy odpovídá za systémové aktivity školy v oblasti prevence šikanování a násilí. Vychází přitom z komplexního pojetí preventivní strategie, která je ve smyslu MŠMT k prevenci a řešení šikany ve školách a školských zařízeních č. j. MSMT-21149/2016 součástí Preventivního programu školy.

- Zajistí vzdělávání pracovníků k problematice šikanování.
- Zajistí v souladu s pracovním řádem dohled pedagogických pracovníků nad žáky, zejména ve škole před vyučováním, o přestávkách mezi vyučovacími hodinami, mezi dopoledním a odpoledním vyučováním, při přecházení do školní družiny. Především v prostorách, kde k šikanování již došlo nebo kde by k němu mohlo docházet.
- Zajistí, aby žáci i pedagogičtí pracovníci byli seznámeni s negativními důsledky šikanování, a to jak pro jeho oběti a pachatele, tak i pro celý třídní (školní) kolektiv. Za zvlášť nebezpečnou je třeba považovat tendenci podceňovat počáteční projevy šikanování.

Školní metodik prevence, výchovný poradce:

- Seznámí se s charakteristikou šikanování a projevy šikanování.
- Zajišťuje bezpečnost a ochranu zdraví žáků v průběhu všech vzdělávacích a souvisejících aktivit a současně vytváří podmínky pro jejich zdravý vývoj a pro předcházení vzniku rizikového chování.
- Předchází šikanování mezi žáky, projevy šikanování neprodleně řeší a každé jeho oběti poskytne okamžitou pomoc.
- Rozvíjí jednání v souladu s právními normami a s důrazem na právní odpovědnost jedince.
- Vede důsledně a systematicky žáky k osvojování norem mezilidských vztahů založených na demokratických principech, respektujících identitu a individualitu žáka. Pomáhá rozvíjet pozitivní mezilidské vztahy a úctu k životu druhého člověka.
- Zajistí dodržování školního řádu, kde budou jasně stanovena pravidla chování včetně sankcí za jejich porušení.
- Zná metody vyšetřování šikanování.
- Dodržuje v souladu s pracovním řádem dohled nad žáky, zaměří se na prostory, kde k šikanování již došlo nebo kde by k němu mohlo docházet.
- Podílí se na realizaci Programu proti šikanování, zejména na krizovém plánu, který eliminuje či minimalizuje škody v případě, že k šikanování ve školním prostředí dojde.
- Zajistí doplňování školní knihovny o literaturu z oblasti problematiky násilného chování a šikanování.
- Zpracuje přehled specializovaných institucí včetně kontaktů, se kterými bude škola spolupracovat v případě zjištění šikany.
- Dodržuje výchovná opatření v klasifikačním řádu při potrestání agresorů (napomenutí a důtka třídního učitele, důtka ředitele) a snížení známky z chování.
- Informují-li rodiče o podezření na šikanování, zahájí okamžitě vyšetřování šikany, informuje ředitelku školy.
- Má-li podezření na šikanování, zahájí okamžitě vyšetřování šikany, informuje ředitelku školy.
- V případě prokázaných projevů šikany neprodleně informuje ředitelku školy, spolupodílí se na vyšetřování šikany dle pokynů ředitelky školy.
- Informuje rodiče o výsledcích vyšetřování šikany, a to i v případech, že se podezření neprokáže.

Pedagogický pracovník:

- Seznámí se s charakteristikou šikanování a projevy šikanování.
- Zajišťuje bezpečnost a ochranu zdraví žáků v průběhu všech vzdělávacích a souvisejících aktivit a současně vytváří podmínky pro jejich zdravý vývoj a pro předcházení vzniku rizikového chování.

- Předchází šikanování mezi žáky, projevy šikanování neprodleně řeší a každé jeho oběti poskytne okamžitou pomoc.
- Vede důsledně a systematicky žáky k osvojování norem mezilidských vztahů založených na demokratických principech, respektujících identitu a individualitu žáka. Pomáhá rozvíjet pozitivní mezilidské vztahy a úctu k životu druhého člověka.
- Zajistí dodržování školního řádu, kde budou jasně stanovena pravidla chování včetně sankcí za jejich porušení.
- Bude znát metody vyšetřování šikanování.
- Bude dodržovat výchovná opatření v klasifikačním řádu při potrestání agresorů (napomenutí a důtka třídního učitele, důtka ředitele) a snížení známky z chování.
- Bude dodržovat v souladu s pracovním řádem dohled nad žáky, zaměří se na prostory, kde k šikanování již došlo nebo kde by k němu mohlo docházet.
- Bude se podílet na realizaci Programu proti šikanování, Preventivním programu školy a Krizovém plánu školy, který eliminuje či minimalizuje škody v případě, že k šikanování ve školním prostředí dojde.
- Informují-li rodiče o podezření na šikanování, zahájí okamžitě vyšetřování šikany, spolupracuje s metodikem prevence a výchovným poradcem, informuje ředitelku školy.
- Má-li podezření na šikanování, zahájí okamžitě vyšetřování šikany, spolupracuje s metodikem prevence a výchovným poradcem, informuje ředitelku školy.

Řešení šikany v počátku

- odhad závažnosti onemocnění skupiny a stanovení formy šikany
- rozhovor s informátory a oběťmi
- nalezení vhodných svědků
- individuální rozhovory se svědky (nepřípustné je společné vyšetřování agresorů a svědků, hrubou chybou je konfrontace oběti s agresory)
- ochrana oběti
- předběžná diagnóza a volba ze dvou typů rozhovoru o rozhovor s oběťmi a rozhovor s agresory (směřování k metodě usmíření) o rozhovor s agresory (směřování k metodě vnějšího nátlaku)
- realizace vhodné metody:
 - metoda usmíření
 - metoda vnějšího nátlaku (výchovný pohovor nebo výchovná komise s agresorem a jeho rodiči)
- třídní hodina:
 - efekt metody usmíření
 - oznámení potrestání agresorů
- rozhovor s rodiči oběti
- třídní schůzka
- práce s celou třídou

Spolupráce s rodiči

Rodiče jsou seznámeni se základními dokumenty formou webových stránek, ve škole na třídních schůzkách. Jakékoliv podezření na šikanu svého dítěte hlásí buď třídnímu učitel, vedení školy, výchovné poradkyni či školnímu metodikovi prevence. Kontakty jsou uvedeny na webových stránkách školy. Spolupráce se odvíjí i se zástupci rodičů ve Školské radě. Rodičům jsou umožněny pravidelné schůzky a možnost kontaktovat kohokoli z pedagogických pracovníků ve škole po předchozí domluvě nebo v době konzultačních hodin.

Z Krizového plánu školy – Šikana

Charakteristika

Šikanu můžeme definovat jako násilné ponižující chování jednotlivce nebo skupiny vůči slabšímu jedinci, který se nemůže této situaci vyhnout a není schopen se jí účinně bránit. Jde o závažnou agresivní poruchu chování, u kterého dochází k porušování sociálních norem a které je spojeno s násilným omezováním základních lidských práv.

Rizika

Za rizika lze považovat psychické následky (frustrace sociálních potřeb oběti, snížená schopnost navazovat a udržovat vztahy, nízké sebehodnocení, špatný vztah ve škole, špatná nálada...), zdravotní následky (úrazy způsobené násilím, vyčerpání organismu, zvýšení krevní tlak...) a sociální následky (zhoršení prospěchu, členství v rizikových partách, kriminální jednání, narušení mravních a morálních postojů...).

Spolupráce

- s pedagogickým pracovníkem
- s třídním učitelem
- s vedením školy
- s metodikem prevence
- s výchovným poradcem
- se zákonným zástupcem žáka
- se žákem
- s OSPOD
- s PPP
- se SVP
- s Policií ČR

Postup při počáteční šikaně

- stanovíme formu šikany
- zahájíme rozhovor s informátory a oběťmi – ne skupinově
- najdeme svědky – rozhovory s nimi
- zahájíme rozhovor s oběťmi a provedeme následnou ochranu oběti
- zahájíme rozhovor s agresory
- rozhodneme se pro metodu usmíření nebo metodu vnějšího nátlaku (výchovná komise)
- provedeme rozhovor s rodiči oběti i agresora
- svoláme třídní schůzku
- pracujeme s celou třídou
- nabídneme odbornou pomoc oběti a agresorovi – PPP, SVP, psycholog, psychiatr...

Postup při pokročilé šikaně – Poplachový plán pro tzv. školní lynčování

- první kroky pomoci – odhadneme závažnosti šikany, zachráníme oběti
- příprava podmínek pro vyšetřování – předáme informace pedagogům a vedení školy, pomoc oběti – přivoláme lékaře, oznámíme šikanu na policii, kontaktujeme specialisty na šikanu, informujeme rodiče
- vyšetřování – zahájíme rozhovor s obětí, svědky, agresory
- léčba – metoda vnějšího nátlaku, čin bude nahlášen na Policii ČR a OSPOD, škola bude informovat zákonného zástupce oběti i agresora, škola doporučí odbornou pomoc a výchovná opatření

Z Krizového plánu školy - Kyberšikana

Charakteristika

Pod pojmem kyberšikana rozumíme šikanování jiné osoby pomocí informačních technologií – internetu, mobilních telefonů apod. Nejčastěji se jedná o vydírání, ubližování, ztrapňování, obtěžování, zastrašování, ohrožování aj. Pachatel často jedná anonymně.

Rizika

Za rizika lze považovat psychické následky (frustrace sociálních potřeb oběti, snížená schopnost navazovat a udržovat vztahy, nízké sebehodnocení, špatný vztah ve škole, špatná nálada...), zdravotní následky (vyčerpání organismu, zvýšení krevní tlak...) a sociální následky (zhoršení prospěchu, členství v rizikových partách, kriminální jednání, narušení mravních a morálních postojů...).

Spolupráce

- s pedagogickým pracovníkem
- s třídním učitelem
- s vedením školy
- s metodikem prevence
- s výchovným poradcem
- se zákonným zástupcem žáka
- se žákem
- s OSPOD
- s PPP
- s SVP
- s Policií ČR

Postup při řešení kyberšikany

- zahájíme rozhovor s účastníky
- informujeme zákonné zástupce oběti i agresora
- informujeme pedagogické pracovníky
- v případě podezření na trestný čin kontaktujeme Policii ČR

ŠIKANA

Způsob chování umožňující většinou v bezprostřední komunikaci fyzickým a psychickým týráním druhých získat pocit převahy, moci či určité výhody.

1.	Případ je okamžitě oznámen vedení školy, ŠMP a VP.
2.	Je proveden diskretní rozhovor s oznamovatelem nebo obětí šikany, případně je vyhodnocen vzkaz ze schránky důvěry.
3.	Budou nalezeni svědci a vedeny individuální rozhovory. V žádném případě nesmí dojít ke konfrontaci obětí a agresora.
4.	Oběť je chráněna před konfrontací s agresorem, který do posledního okamžiku nezná její identitu.
5.	Vyslechnout oběť, neřešit problém před třídou . Spojit se s rodiči oběti, konzultovat výskyt nepřímých znaků šikany, požádat o součinnost.
6.	Bude veden rozhovor s agresorem a proveden zápis. Zápis založit do agendy ŠMP a VP.
7.	O šikaně budou informováni rodiče agresora, stejně tak o sankčních dopadech jednání – NTU, DTU, DŘŠ, snížená známka z chování.
8.	V případě potřeby bude poskytnuta oběti a agresorovi odborná pomoc. Z důvodu nápravy je pracováno s celým kolektivem třídy.

ŠMP – školní metodik prevence, VP – výchovný poradce, NTU – napomenutí třídního učitele, DTU – důtka třídního učitele, DŘŠ – důtka ředitelky školy

KYBERŠIKANA

Kyberšikana je forma agrese, která se uplatňuje vůči jedinci či skupině osob s použitím informačních a komunikačních technologií (počítačů, tabletů, mobilních telefonů a dalších moderních komunikačních nástrojů), a ke které dochází opakovaně, ať už ze strany původního agresora či dalších osob - tzv. sekundárních útočníků (např. opakované sdílení nahrávky, opakované komentování apod.). Ačkoli je kyberšikana zpravidla definována jako činnost záměrná, může vzniknout i nezáměrně – např. jako nevhodný vtip, který se v on-line prostředí vymkne kontrole. Kyberšikana je často zaměňována s tzv. on-line obtěžováním.

Termínem on-line obtěžování označujeme jednorázové útoky, jejichž dopad je pouze dočasný.

1.	Pedagog informuje třídního učitele, vedení školy, ŠMP a VP.
2.	Uschovat si důkazy – uchovat a vystopovat veškeré důkazy kyberšikany (SMS zprávy, e-mailové zprávy, zprávy z chatu, uložte www stránky apod.). Na základě těchto důkazů může být proti útočníkovi či útočníkům zahájeno vyšetřování. Proveden zápis. Zápis založit do agendy ŠMP a VP.
3.	Věc je projednána se zákonnými zástupci oběti s cílem eliminovat možnosti přístupu oběti k agresorovi. Proveden zápis. Zápis založit do agendy ŠMP a VP.
4.	Agresor neznámý - je doporučeno chovat se dle pravidel bezpečného chování na internetu. Agresor známý – jsou kontaktováni zákonní zástupci a informováni o postupu řešení školy (příp. s dalšími subjekty). Došlo-li k činu na půdě školy, jsou vůči agresorovi vyvozeny sankce dle školního řádu. Čin mimo prostory školy, je předán Policii ČR nebo na OSPOD. Proveden zápis. Zápis založit do agendy ŠMP a VP.
5.	Agresor je vyzván k odstranění závadného materiálu ze sítí a zařízení.
6.	Problematika kyberšikany je bez uvedení konkrétních detailů projednána s třídním kolektivem. Provede třídní učitel ve spolupráci se ŠMP.

ŠMP – školní metodik prevence, VP – výchovný poradce, OSPOD - *orgán sociálně-právní ochrany dětí.*

Dne 1. 9. 2023

vypracovali: Mgr. Vlastimil Purchart (preventista pro 2.stupeň)

Mgr. Lucie Krchňavá (preventista pro 1. stupeň)

Platné dokumenty pro řešení prevence rizikového chování:

Metodické doporučení k primární prevenci rizikového chování u dětí, žáků a studentů ve školách a školských zařízeních č.j. 21291/2010-28.

Pokyn MŠMT k prevenci a řešení šikany ve školách a školských zařízeních č. j. MSMT-21149/2016.

Národní strategie primární prevence rizikového chování dětí a mládeže na období 2019 – 2027.

Schválila: PaedDr. Zuzana Zrzavá, ředitelka školy

Seznámeni byli (podpis):